

symposium

bodem breed

Welkom bij het 36^e Symposium Bodem Breed

expertise

bodem en ondergrond

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

Stantec

symposium

bodem breed

Thema Water en Bodem sturend

Sessie Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater - op naar de volgende stap!

expertise

bodem en ondergrond

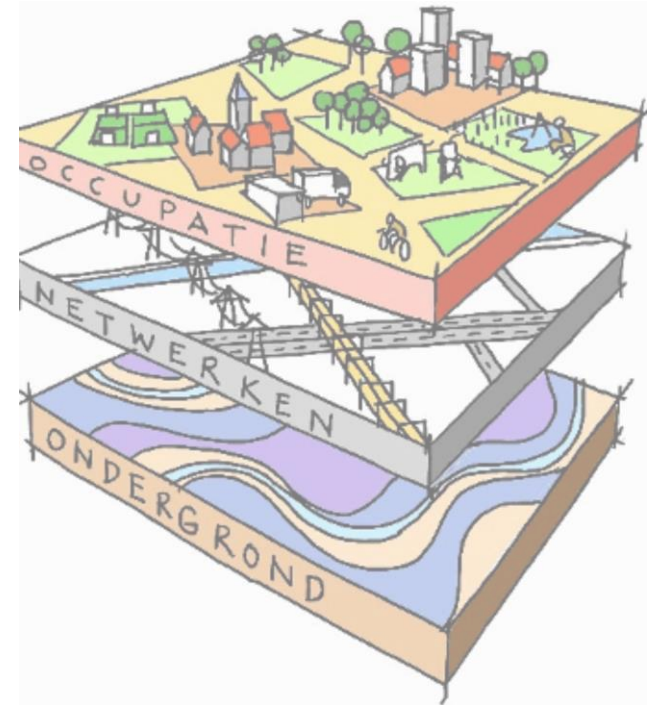
Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

Stantec

Programma

- Welkom en programma
- Water en Bodem Sturend (*Arjen Grothe, IenW*)
- Focus programma Bodem, Ondergrond en Grondwater
(*Marthe van Dongen en Piet de Nijs, IenW*)
- Informatiecarroussel

Hèt netwerk event van bodem en ondergrond

Presentatie Water en Bodem sturend

• Arjan Grothe

Hèt netwerk event van bodem en ondergrond

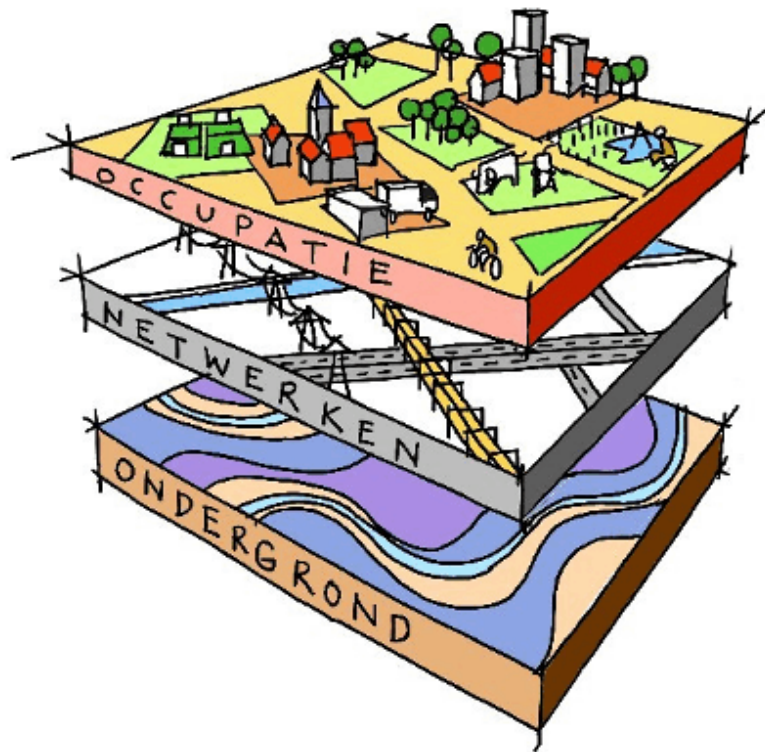

Water en bodem sturend

Het verhaal van water en bodem sturend

- › Grenzen aan van de maakbaarheid van het water- en bodemsysteem
- › Klimaatverandering: vaker weersextremen en grilliger
- › Grote vraagstukken in de energietransitie, woningbouw, landbouw en natuurbeheer
- › Ruimtelijke ordening begint bij het water- en bodemsysteem
- › Ook vraagstukken die terugkomen in het Deltaprogramma

Toenemende urgentie en behoefte aan regie

- › Coalitieakkoord (december 2021)
- › Tweede Kamerbrief (nov. 2022)
- › Uitvoeringsagenda 2023-2024 (september 2023)
- › Borgingskalender (juni 2024)
- › Tweede Kamerbrief (oktober 2024)

GROTE OPGAVEN IN EEN BEPERKTE RUIMTE

RUIMTELIJKE KEUZES VOOR EEN TOEKOMSTBESTENDIGE LEEFOMGEVING

Water en Bodem Sturend

Het water en bodemsysteem richtinggevend in de ruimtelijke ontwikkeling

Uitgangspunten:

1. Niet afwentelen

2. Meer rekening
houden met extremen

7. Comply or explain

6. Integrale aanpak in
de leefomgeving

5. Minder afdekken,
minder vergraven,
niet verontreinigen

3. Samenhangende aanpak
wateroverlast, droogte en
bodem

4. Meerlaagsveiligheid

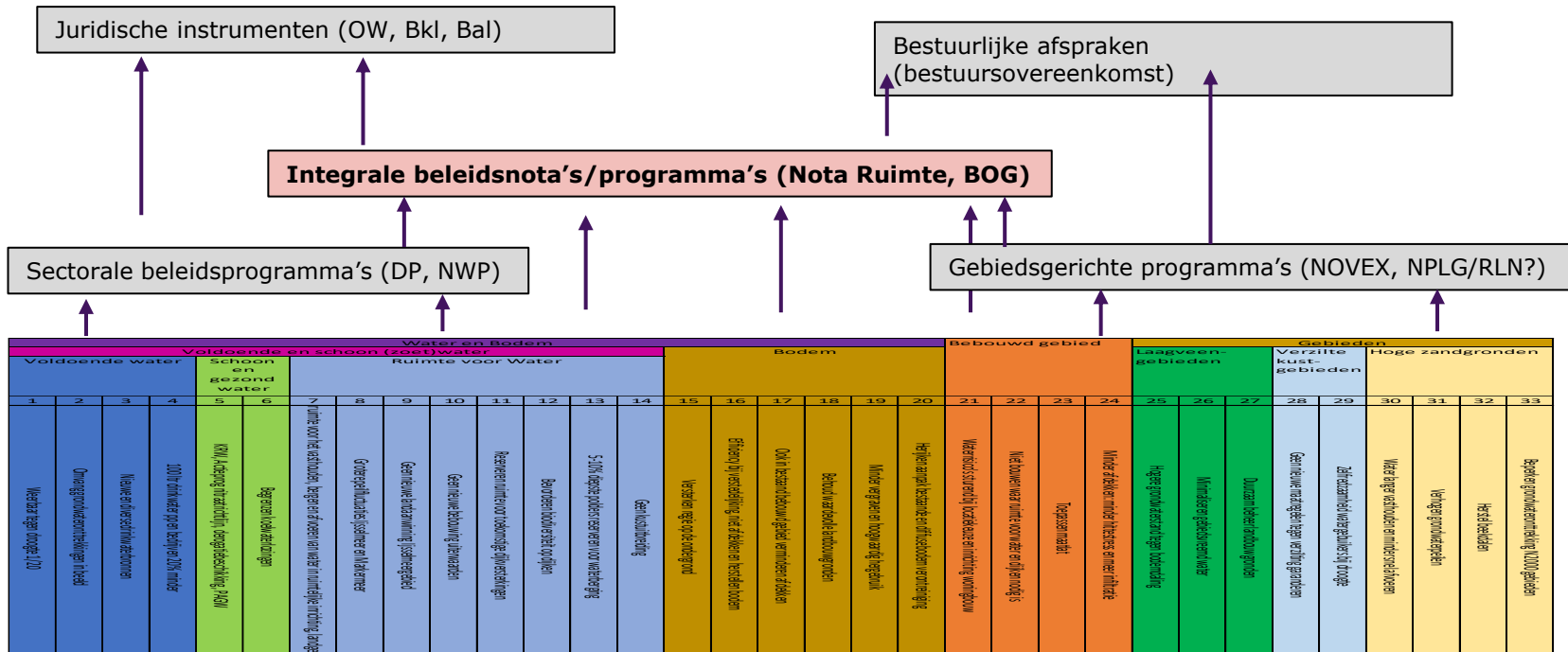
De 33 structurerende keuzes

Water en Bodem														Bebouwd gebied						Gebieden																									
Voldoende en schoon (zoet)water																				Bodem						Laagveen-gebieden			Verziltte kust-gebieden		Hoge zandgronden														
Voldoende water				Schoon en gezond water		Ruimte voor Water																																							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33													
				KRW, Actieprogr ntraatrichtlijn, derogatiebeschikking, PAGW		ruimte voor het vasthouden, bergen en afvoeren van water in ruimtelijke inrichting, landge								Versterken en regie op de ondergrond		Ook in bestaand bebouwd gebied verminderen afdekken		Efficiency bij verstedelijking, niet afdekken en herstellen bodem		Herijken aanpak bestaande en diffuse bodem verontreiniging		Waterrisico's sturend bij locatiekeuze en inrichting woningbouw		Niet bouwen waar ruimte voor water en dijken nodig is		Toepassen maatlat		Duurzaam beheer landbouwgronden		Minimaliseren gebiedsveerend water		Hogere grondwaterstand tegen bodemdaling		Geen nieuwe maatregelen tegen verzilting garanderen		Zelfredzaamheid watergebruikers bij droogte		Water langer vasthouden en minder snel afvoeren		Verhogen grondwaterpeilen		Herstel beekdalen		Beperken grondwateronttrekking N2000 gebieden	
Omvang grondwateronttrekkingen in beeld				Nieuwe en diverse drinkwaterbronnen		Grotere peilfluctuaties IJsselmeer en Markermeer								Geen nieuwe bebouwing uitwaarden		Reserveren ruimte voor toekomstige dijkversterkingen		Bewonderen biodiversiteit op dijken		5-10% diepste polders reserveren voor waterberging		Geen kustuitbreiding		Behoud waardevolle landbouwgronden		Minder vergraven en hoogwaardig hergebruik		Minder afdekken: minder hittestress en meer infiltratie		Hogere grondwaterstand tegen bodemdaling		Zelfredzaamheid watergebruikers bij droogte		Water langer vasthouden en minder snel afvoeren		Verhogen grondwaterpeilen		Herstel beekdalen		Beperken grondwateronttrekking N2000 gebieden					
Weerbaar tegen droogte 1/20				100 ltr drinkwater pp en bedrijven 20% minder		Bergen en afvoeren van water in ruimtelijke inrichting, landge								Versterken en regie op de ondergrond		Ook in bestaand bebouwd gebied verminderen afdekken		Efficiency bij verstedelijking, niet afdekken en herstellen bodem		Herijken aanpak bestaande en diffuse bodem verontreiniging		Waterrisico's sturend bij locatiekeuze en inrichting woningbouw		Niet bouwen waar ruimte voor water en dijken nodig is		Toepassen maatlat		Duurzaam beheer landbouwgronden		Minimaliseren gebiedsveerend water		Hogere grondwaterstand tegen bodemdaling		Geen nieuwe maatregelen tegen verzilting garanderen		Zelfredzaamheid watergebruikers bij droogte		Water langer vasthouden en minder snel afvoeren		Verhogen grondwaterpeilen		Herstel beekdalen		Beperken grondwateronttrekking N2000 gebieden	

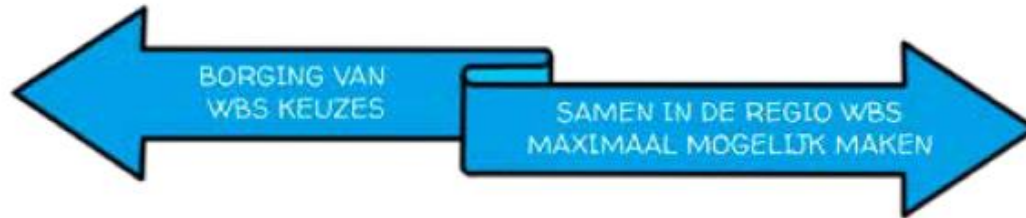
Borgingsinstrumenten

Keuzes, stappen, doorwerking, borging

Landelijke Strategie en Interbestuurlijke Uitvoeringsagenda 2023-2024

- Borging van 33 WBS-keuzes en 54 maatregelen
- Juridisch instrumentarium, bestuurlijke afspraken, convenanten, akkoorden, ...
- Transitie stimuleren
- Taskforce gemeenten, gebiedsateliers, inhoudelijke en bestuurlijke werksessies, data/kaarten, ...

Presentatie Focus programma Bodem, Ondergrond en Grondwater

- Marthe van Dongen
- Piet de Nijs

Hèt netwerk event van bodem en ondergrond

Formele aanleidingen programma BOG

NOVI

In Nationale Omgevingsvisie is Nationaal Programma Bodem en Ondergrond aangekondigd, met als doel 'duurzaam, veilig en efficiënt gebruik van bodem, ondergrond en grondwater'.

STRONG

Structuurvisie Ondergrond wordt herzien en aangevuld. Aanbevelingen uit evaluatie worden (deels) meegenomen in programma BOG.

WBS

Kamerbrief Water en Bodem Sturend: nieuwe benadering bodem, ondergrond en grondwater i.r.t. ruimtelijke inrichting. B-O-G-aspecten grotendeels in programma BOG.

Praktische aanleidingen

Verschillende belangen en bevoegdheden. Bevoegdheden verdeeld en div. wensen voor dezelfde ruimte onder maaiveld. => potentieel strijdig gebruik, schade, kosten en belemmering van maatschappelijke opgaven.

Een vergeten dimensie. Te vaak 'ondergrondse dimensie' niet in plannen. Initiatieven in ondergrondse ruimte zitten elkaar in de weg => hoge kosten of onderbenutting ruimtelijk potentieel. Ook wisselwerking bovengronds en ondergronds ruimtegebruik onderbelicht.

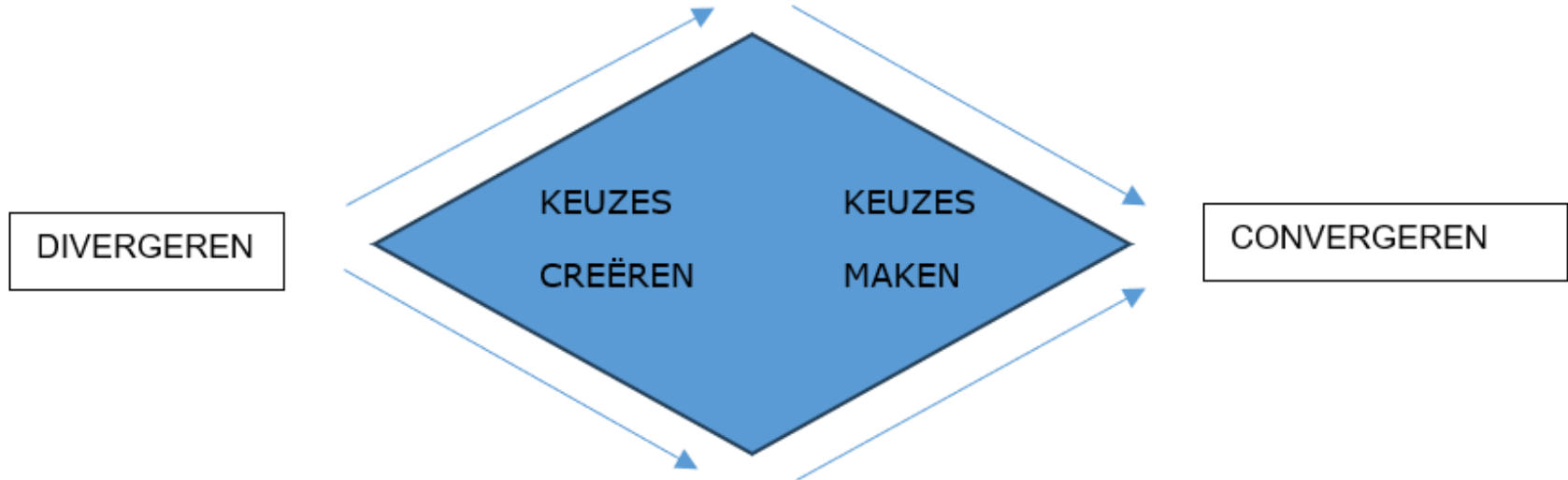
Toenemende belangen, afnemende kansen. Bodem, ondergrond en grondwater: waardevolle natuurlijke bronnen. Toenemende behoefte aan ruimte grote opgaven als volhoudbare landbouw, wonen, energie en aanpassing aan veranderend klimaat.

Daarom: nationaal programma met aandacht voor borging volhoudbare driedimensionale ordening (programmering van acties en set sturingsmechanismen).

Focus in het programma

Van verzamelen (tot eind 2024) naar keuzes maken

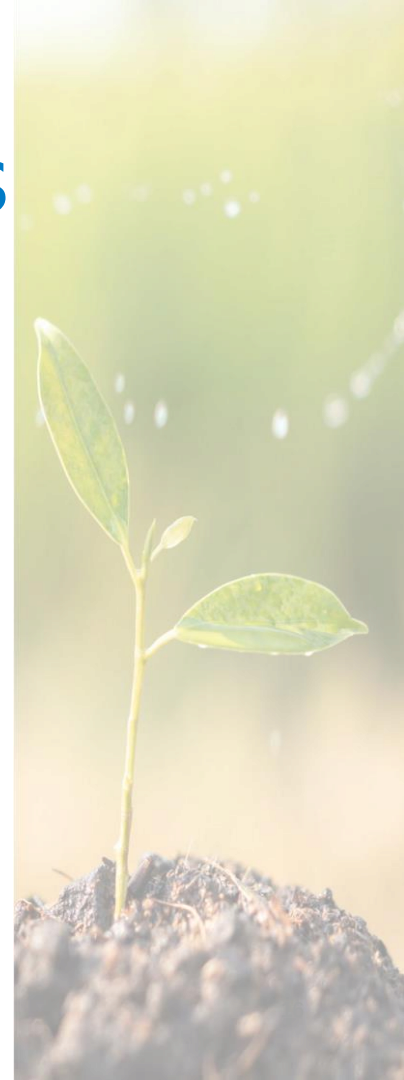

Uitwerking structurerende keuzen WBS

Nr.	Keuze
2	Omvang van grondwateronttrekkingen in beeld
7	Ruimte voor vasthouden, bergen en afvoeren van water
15	Versterken van de regie op de inrichting van de ondergrond.
16	Zo efficiënt mogelijk gebruik van ruimte bij verstedelijking en infrastructuur, we dekken de bodem zo min mogelijk af en herstellen de bodem waar mogelijk.
17	Ook in bestaand bebouwd gebied aansturen op vermindering van onnodige bodemafdekking.
18	Behouden waardevolle landbouwgronden, via het Nationaal Programma Landbouwbodems, samen met kennispartijen en de ketenpartijen.
19	Bodemverstoring door ontgraving tegengaan en grond hoogwaardig hergebruiken.
20	Herijken aanpak van bestaande en diffuse bodemverontreiniging.
25	Verhogen grondwaterstand laagveengebieden
29	Eigen maatregelen omgaan met droogte
30	Herstellen sponswerking zandgronden
31	Verhogen grondwaterpeil zandgronden

Ruimtelijke focus

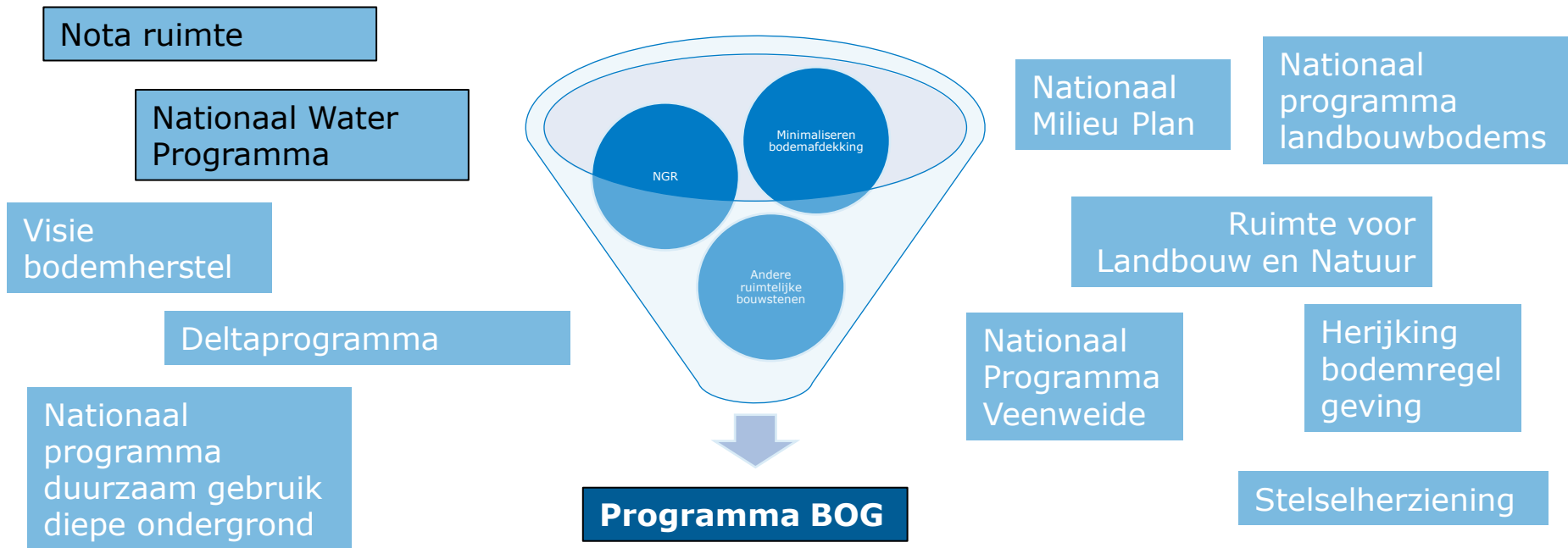
Programma richt zich op:

- › die aspecten van bodem, ondergrond en grondwater met een ruimtelijke impact;
- › ondersteunen decentrale overheden, om bodem, ondergrond en grondwater goed opnemen in ruimtelijke plannen (bv. omgevingsplan).

Resultaat is een programma met het rijksbeleid op gebied van bodem, ondergrond en grondwater, waar dit ruimtelijke impact heeft.

Focus in Programma BOG (maar alles krijgt plek)

Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater

- › Kaderstellend voor regie ondergrond en ruimtelijk bodem-, ondergrond- en grondwaterbeleid.
- › Geeft richting aan ruimtelijke dimensie rijksbeleid voor bodem, ondergrond en grondwater en instrumenten voor implementatie.
- › Potenties bodem beter benutten: maatschappelijke opgaven faciliteren, waar mogelijk duurzaam versterken. Volhoudbaar: zuinig op bodemschatten en functies in bodem zorgvuldig ordenen.
- › Maatschappelijke opgaven voor bodem, ondergrond en grondwater => leidende principes en instrumenten voor ruimtelijke ontwikkeling en gebiedsprocessen.
Omgekeerd stellen ruimtelijke ontwikkelingen eisen aan bodem, ondergrond en grondwater.
- › Ambitie programma: toewerken naar gezonde bodems, efficiënt en duurzaam ingerichte ondergrond en voldoende grondwater van geschikte kwaliteit.

Thematische programmalijnen

- . Regie op de ondergrond
- . Bodemdaling
- . Gezonde, vitale en klimaatbestendige bodems, inclusief:
  - . Minder verstoren, afgraven en meer hoogwaardig hergebruik
  - . Bodemherstel en diffuse en nieuwe stoffen
- . Grondwater

Andere sessies vandaag gaan dieper in op thema's, zoals gezonde bodem, sponswerking, ondergrond en bodemdaling.

Fasering programma

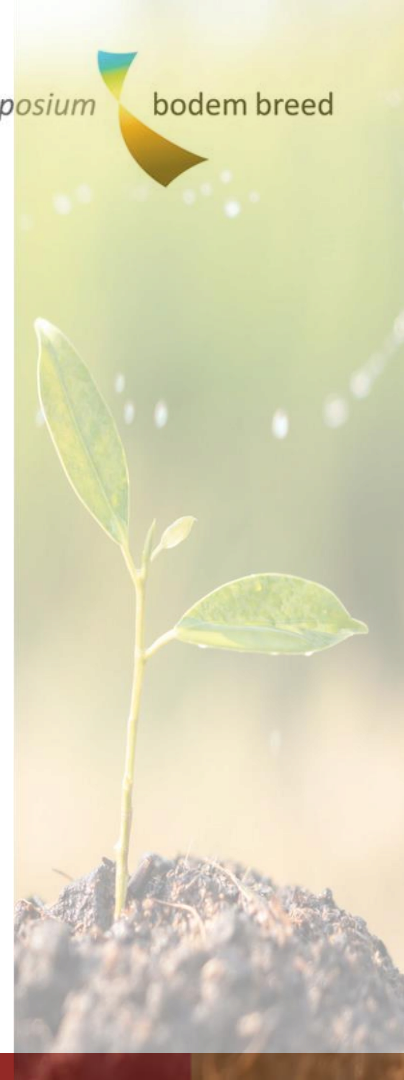
Focusfase:
jan – mrt 2025
(planning en
focus)

MER-fase: juli 2025
- mrt 2026 (MER en
eindconcept
programma)

Schrijffase:
apr – juni 2025
(Nrd en
concept
programma)

Procedurefase:
apr – juli 2026
(vaststelling
programma)

In schrijffase en MER-fase zullen we afstemmen met partijen buiten IenW over het programma.

Milieu

Milieu:
activiteit is
onder
voorwaarden
toegestaan of
verboden

Ruimte + Milieu

Ruimtelijk:
activiteit
is op locatie x
toegestaan
of verboden

Milieu:
activiteit is
onder
voorwaarden
toegestaan of
verboden

Ruimte + Milieu = Omgevingskwaliteit

DE BODEM ALS BUFFER

VOOR
EXTREEM WEER

Maatschappelijke opgaven staan centraal

Kansen en waarde

Ruimtelijke focus in de uitvoering

DE BODEM ALS VOORRAAD

VOOR

VOEDSELZEKERHEID

Maatschappelijke opgaven staan centraal

Kansen en waarde

Ruimtelijke focus in de uitvoering

DE BODEM ALS FILTER

**VOOR
SCHOON DRINKWATER**

Maatschappelijke opgaven staan centraal

Kansen en waarde

Ruimtelijke focus in de uitvoering

Voorbeelden: →

Wat wordt nu uitgewerkt in het programma BOG?

Voorbeeld – gezonde bodems in BOG

De volgende aspecten die bijdragen aan gezonde bodems worden integraal en evenwaardig meegewogen in ruimtelijke ordening en inrichting, zoals bijvoorbeeld:

- het herstellen en verbeteren van de bodem waar mogelijk;
- de ruimte wordt zo efficiënt mogelijk gebruikt;
- de bodem wordt zo min mogelijk afgedekt en verlies van bodemdiensten wordt zoveel mogelijk voorkomen en waar nodig gecompenseerd,
- etc.

- › De ruimtelijke potentie van te saneren/ontwikkelbare terreinen en nazorglocaties wordt (waar mogelijk) vrijgespeeld.
- › Er is een verandering ingezet bij het afgraven en hergebruik van grond en baggerspecie wordt binnen het gebied hoogwaardig hergebruikt.
- › Bevoegde gezagen hebben inzicht in ruimtelijke potentie nazorglocaties en mogelijkheden voor toekomstbestendige nazorg.
- › Afweging in ruimtelijke ontwikkelingen op natuurlijke momenten (systeem op orde).

Voorbeeld RO- ondergrond in BOG

- > Functies en opgaven in beeld - bestaande natuurlijke systemen en technische infrastructuur zijn bekend en geregistreerd.
- > Financiering en uitvoering - in kaart brengen van de financiële problematiek in de uitvoering en het ontwikkelen van instrumenten.
- > Data en informatiestandaarden - een ontwikkelagenda standaarden data en informatie.
- > Kennisinfrastructuur - gezamenlijke kennisagenda, een portal, regionale schakelfunctie, nationale kenniscoördinatie.
- > Beleid wet- en regelgeving - wetgevende kaders functioneren in een samenhangend stelsel.

Grondwater: naar een duurzaam en robuust grondwatersysteem.

›Focus op ruimtelijke en kwantitatieve grondwaterdoelen.

›Grondwater in beeld:

- aandacht voor de stand van het grondwater (rapportage).
- Inzicht in optimaal grondwaterregime per provincie.

›Sturen op voldoende grondwater:

- Kaders voor (verantwoord) infiltreren en grondwaterplafond per provincie;
- Registratie en (herziening) vergunningsplicht grondwateronttrekkingen;
- Voorkeursvolgorde onttrekkingen opgesteld (sturing op waterverdeling);
- Aanvullende kaders grondwaterbeschermingsgebieden.

#bog

Programma in ontwikkeling:

- *kaders worden gevormd, focus aangebracht;*
- *maatschappelijke opgaven leidend (en kansen);*
- *bodem, ondergrond en grondwater voor nu en later.*

onze horizon zakt

ons fundament fluistert
wat we geweten
hebben en houden

wat denken wij nog
te kunnen bouwen
op enkel oppervlakte

asfalt barst waar wortels groeien

Mariëlle Lapidaire

Informatie carrousel

- Welke aspecten zijn voor jullie het belangrijkste en het meest urgent?
- Waar ligt de grootste behoefte?
- En wat moeten we als eerste oppakken?

- 4 plekken in de zaal:
  - Programma algemeen (Marthe van Dongen)
  - Grondwater (Judith van Zuijlen)
  - Gezonde bodem ondergrond (Piet de Nijs)
  - Bodemdaling en Water en Bodem Sturend (Arjen Grothe)
- Elke 10 min rouleren

Hèt netwerk event van bodem en ondergrond